

ONDERZOEK NAAR WEERBAARHEID VAN SCHOLEN INZAKE GEORGANISEERDE CRIMINALITEIT

ONDERMIJNING OP SCHOOL

Als docent maatschappijvakken en afgestudeerd criminoloog vond Jennifer van den Broek de berichtgeving rondom de toegenomen georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit en de aanzuigende werking hiervan op jonge mensen hartverscheurend. In dit artikel gaat zij nader in op haar promotieonderzoek aan Tilburg University naar de mogelijke weerbaarheid van scholen.

JENNIFER VAN DEN BROEK

S teeds vaker las ik berichten over de georganiseerde misdaad die scholen binnendrong en dat scholen daarbij met hun handen in het haar zaten. Dit heeft ook een negatieve impact op betrokken leerlingen, denk aan het halen van slechtere cijfers, meer stress, angst en slapeloosheid, maar ook de veiligheid van (alle) leerlingen die op het spel komt te staan. Uit nieuwsgierigheid, maar ook verantwoordelijkheidsgevoel, ben ik vier jaar geleden bij verschillende scholen en instanties in het land langsgeslagen om te vragen of zij dit beeld herkenden en wat hun handelingsperspectief in deze situaties was. Destijds werden de problemen nog niet overal (h)erkend - inmiddels (h)erkennen de meeste middelbare scholen de problematiek wel - maar als er iets speelde, dan was het tot dan toe bekende handelingsrepertoire voor scholen beperkt. Gezien mijn achtergrond in de criminologie en mijn baan als docent voelde ik me geroepen de handschoen op te pakken en scholen te helpen weerbaarder te worden tegen deze criminele invloeden, al wist ik nog niet helemaal hoe.

ONDERZOEK

Uit mijn vooronderzoek is gebleken dat de vraag van scholen vooral lag in het weerbaar worden tegen georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit. Op basis daarvan vroeg ik mij af hoe de wetenschap hierbij zou kunnen helpen, heb ik een voorstel voor een promotieonderzoek geschreven en contact met mogelijke begeleiders gezocht. Daarbij kwam ik

uit bij Tilburg University, waar onderzoek wordt gedaan naar georganiseerde criminaliteit, onderwijsvraagstukken en jeugd. Vervolgens heb ik de opgedane ideeën tot een onderzoeksplan uitgewerkt. Dit onderzoeksplan heeft na een voortraject van een jaar uiteindelijk tot een promotieplek geleid, gefinancierd door de promotiebeurs voor leraren van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). In mijn promotieonderzoek staan vier deelvragen centraal:

1. Wat is de rol van het voortgezet onderwijs in het voorkomen en signaleren dat leerlingen bij criminele netwerken betrokken raken?
2. Welke signalen kunnen op leerlingbetrokkenheid bij criminele netwerken duiden en worden deze signalen door onderwijspersoneel herkend?
3. Wat zijn voor onderwijspersoneel redenen om wel of niet te handelen wanneer zij een signaal van mogelijke betrokkenheid van een leerling bij een crimineel netwerk herkennen?
4. Welke handelingsperspectieven zijn er voor scholen op het moment dat een leerling betrokken is bij een crimineel netwerk en wat zijn de voor- en nadelen hiervan?

De antwoorden op deze vragen leiden tot vergroting van theoretische inzichten rondom het weerbaar maken van scholen tegen criminele netwerken, gebaseerd op het vergroten van bewustwording, bereidheid en bekwaamheid van scholen om met deze problematiek om te gaan. Inmiddels loopt het onderzoek al enkele

jaren en zijn de eerste resultaten van de rol van het voortgezet onderwijs in voorkomen en signalering van leerlingbetrokkenheid bij criminele netwerken, de casuïstiek die zij tegenkomen en de signalen die hieraan vooraf zijn gegaan gepubliceerd. Hiervoor zijn 698 respondenten, onderwijsgevers en -ondersteuners bevroegd. Graag deel ik hier de resultaten in grote lijnen.

CASUÏSTIEK OP SCHOLEN

Uit het eerste deelonderzoek naar de gevallen waarmee scholen te maken krijgen, blijkt dat het merendeel van de scholen in de afgelopen vijf jaar te maken heeft gehad met leerlingen die bij criminele netwerken betrokken raken. Dit betreft op school met name drugs-handel (47 procent), het bewaren van wapens en drugs in kluisjes (46 procent), handel in gestolen goederen (21 procent) en het ronselen voor criminele klusjes (19 procent). Incidenten die buiten school plaatsvinden maar wel bij school bekend zijn, betreffen seksuele uitbuiting binnen de prostitutie (26 procent) en het verlenen van hand- en spandiensten aan criminelen, zoals het bewaren van een pakketje, op de uitkijk staan of het verschaffen van een vals alibi (19 procent). De signalen die aan bovengenoemde casuïstiek voorafgaan zijn veelal algemeen en kunnen op uiteenlopende problematiek wijzen, zoals betrokkenheid bij gewone of georganiseerde criminaliteit, huiselijk geweld, mentale problematiek of 'gewoon' de puberteit. Het betreft signalen als storend gedrag (56 procent), veel rondlopen in de school (45 procent), negatief spreken over de

VOORLICHTING OVER DREIGING VAN CRIMINALITEIT IS GEEN EFFECTIEVE STRATEGIE.

politie (41 procent), liegen/smoesjes verzinnen (40 procent), gewelddadig gedrag (35 procent), rondhangen (36 procent), teruggetrokken gedrag (33 procent), schoolverzuim (27 procent) en verslechterde schoolresultaten (26 procent). De meer directe signalen, zoals het bij zich hebben van contant geld of meerdere telefoons, worden relatief weinig genoemd; waarschijnlijk omdat dit beter kan worden verborgen en het vooral duidt op betrokkenheid bij specifieke vormen van georganiseerde criminaliteit, zoals drugscriminaliteit. Met andere woorden: een signaal is slechts een startpunt voor een gesprek; een gesprek dat mijns inziens mag worden gevoerd vanuit het delen van zorgen en, indien een leerling daadwerkelijk bij criminaliteit is betrokken, vanuit het perspectief van criminele uitbuiting (een minderjarige leerling is zowel slachtoffer als dader).

VOORTGEZET ONDERWIJS

Vanuit verschillende wetten vloeien verantwoordelijkheden voort. Denk aan de Wet Veiligheid op School, waarbij scholen moeten zorgen dat iedere leerling in een veilige omgeving tot leren komt, de Meldcode Huiselijk Geweld en

Het merendeel van de scholen heeft in de afgelopen vijf jaar te maken gehad met leerlingen die bij criminele netwerken betrokken raken, zoals de handel in drugs (foto: Wikimedia Commons).

Kindermishandeling, waaruit een signaleringstaak voortvloeit, en de Wet Passend Onderwijs, die scholen verplicht om de juiste ondersteuning voor (bij criminaliteit betrokken) leerlingen op te zetten en een juiste onderwijsplek te vinden, bijvoorbeeld bij het verwijderen van een leerling na een incident. De vraag is hoe deze verantwoordelijkheden in de praktijk vorm krijgen en wat onderwijspersoneel zelf als zijn rol hierin ziet?

Aansluitend op de hierboven genoemde gespreksvoering, waarvan 86 procent van het onderwijspersoneel aangeeft dat het tot zijn rol behoort, zijn andere genoemde verantwoordelijkheden van scholen: het formuleren en opvolgen van duidelijke protocollen rondom de problematiek (88 procent), ervoor zorgen dat onderwijspersoneel wordt geprofessionaliseerd (91 procent) en ouders bewustmaken van (de dreiging die kan uitgaan van) georganiseerde criminaliteit (72 procent), zodat zij aan preventie en signalering kunnen bijdragen.

Het merendeel van de respondenten geeft voorts aan dat zij het als hun taak zien om leerlingen voor te lichten over de dreigingen die van de georganiseerde misdaad uitgaan. Recent onderzoek laat echter zien dat dit soort preventieve maatregelen niet genoeg zijn onderzocht, en waarschijnlijk zelfs schadelijk zijn, vergelijkbaar met sommige voorlichtingsprogramma's over alcohol- en drugs-

gebruik.¹ Het is daarom niet aan te raden om leerlingen op ideeën te brengen die ze mogelijk nog niet hebben. Hierdoor is het geven van voorlichting geen effectieve strategie.

Hoewel het merendeel van de respondenten aangeeft dat professionalisering van onderwijspersoneel tot de taken van school behoort, heeft slechts 6 procent een training op dit vlak gekregen. Het overgrote deel van de respondenten weet dan ook niet op welke signalen zij moeten letten en welke actie zij kunnen ondernemen. Hoewel 88 procent van het onderwijspersoneel het formuleren en volgen van duidelijke protocollen als een taak voor het onderwijs ziet, is slechts 68 procent op de hoogte van algemene veiligheidsprotocollen en geeft 14 procent aan op de hoogte te zijn van meer specifieke protocollen, bijvoorbeeld rondom mensenhandel of drugscriminaliteit. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de gewenste en genomen rol tamelijk ver uit elkaar liggen.

TE TREKKEN LESSEN

Een van de lessen die hieruit kan worden getrokken is dat bijna alle scholen te maken krijgen met leerlingen die bij een crimineel netwerk betrokken raken, maar dat scholen onvoldoende bekend zijn met de signalen die hieraan voorafgaan. Waarschijnlijk is het probleem dus een stuk groter dan we met elkaar voor ogen hebben en is het aan te bevelen om onderwijspersoneel op dit thema te professionaliseren zodat het de

SCHEMA | BELANGRIJKSTE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN NAAR AANLEIDING VAN ONDERZOEKSVRAAG

ONDERZOEKSVRAAG	ROL VOORTGEZET ONDERWIJS	CASUÏSTIEK	SIGNALEN
CONCLUSIE	Het voortgezet onderwijs ziet een rol voor zichzelf in het voorkomen en signaleren van betrokkenheid van leerlingen bij georganiseerde vormen van criminaliteit. In de praktijk blijkt deze rol echter niet altijd te worden vervuld.	Het merendeel van de scholen krijgt te maken met gevallen waarbij leerlingen betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit. Echter, scholen beschikken vaak niet over voldoende kennis van signalen die hieraan voorafgaan, waardoor de problematiek waarschijnlijk (nog) groter is dan in dit onderzoek is aangetoond.	Signalen die voorafgaan aan leerlingbetrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit zijn algemeen van aard en kunnen op meerdere zaken wijzen (puberteit, huiselijk geweld, mentale problematiek enzovoorts). Het is dan ook belangrijk om signalen als startpunt voor een gesprek te nemen, maar hierbij voorzichtig te zijn met aannamen en veroordelen.
AANBEVELING	Het is scholen aan te bevelen om een eventueel taboe te doorbreken en het onderwerp bespreekbaar te maken. Hierbij is het aan te bevelen om in samenwerking tussen school en zorg- en veiligheidspartners te investeren zodat de school haar rol en verantwoordelijkheden op een passende manier kan innemen.	Het is scholen aan te bevelen om in de professionalisering van het onderwijspersoneel te investeren, zodat zij weten waarop ze kunnen signaleren en welke stappen zij kunnen zetten.	Het is scholen aan te bevelen om in de professionalisering van het onderwijspersoneel te investeren, zodat zij op de juiste manier de juiste acties kunnen nemen.

problematiek tijdig kan signaleren en de juiste acties kan nemen, oftewel: zodat scholen hun wettelijke en gewenste rol op zich kunnen nemen.

Hierbij is het belangrijk te vermelden bij waargenomen signalen voorzichtig te zijn met veroordelen en aannamen, en vooral de zorgen en signalen die er zijn te delen. De gevonden signalen kunnen - zoals eerder beschreven - immers op uiteenlopende zaken duiden.

Daarnaast lijken veel scholen bang voor imagoschade te zijn, omdat hun financiering afhankelijk is van het aantal ingeschreven leerlingen en ze vrezen dat dit aantal zal afnemen wanneer incidenten bekend worden. Een andere aanbeveling is dan ook het openlijk uitdragen en expliciet uitspreken of vastleggen van de verwachtingen en verantwoordelijkheden rondom deze problematiek. Een praktische tip hiervoor is om in groter verband - zoals met de gehele scholenkoepel of gemeente - het probleem aan te pakken en tot gedegen protocollen te komen (geen papieren werkelijkheid, maar een levend beleid). Van belang hierbij is de versterking

van de samenwerking met zorg- en veiligheidspartners, want scholen hoeven dit niet alleen te doen - en kunnen dat gezien de complexiteit van de problematiek ook niet.

VERVOLGONDERZOEK

Regelmatig geef ik presentaties en verzorg ik workshops waarin ik de resultaten van mijn onderzoek bespreek. Daarnaast maak ik analyses met scholen (groepen), en eventueel zorg- en veiligheidspartners, om inzicht te krijgen in de mate van bewustwording, bereidheid en bekwaamheid van scholen en hun professionals op het gebied van weerbaarheid tegen georganiseerde criminaliteit. Deze analyses worden aan mogelijke interventies gekoppeld. Mocht

Noot

1. Edwin Kruisbergen & Martha de Jonge, 'Voorkomen is beter dan genezen...., toch? Over goed bedoelde maar potentieel schadelijke vormen van preventie van ondermijning', in: *Tijdschrift voor Veiligheid*, 22 (2023) nr.3, pp.3-24.

Jennifer van den Broek is docent maatschappijleer, maatschappijkunde en maatschappijwetenschappen, afgestudeerd criminoloog en promovenda. Zij is bereikbaar via j.r.a.vdnbroek@tilburguniversity.edu.

u hierin geïnteresseerd zijn, neem dan gerust contact op.

Ook zijn we nog op zoek naar scholen die willen deelnemen aan vervolgonderzoek naar redenen om wel of niet te handelen wanneer een leerling bij een crimineel netwerk betrokken dreigt te raken, alsook aan onderzoek naar de handelingsperspectieven van scholen. Let op, het gaat hierbij om meerdere respondenten per school en niet om individuele respondenten.

Als u in een presentatie, workshop of analyse bent geïnteresseerd, als uw school aan dit actuele en relevante onderzoek wil bijdragen, of indien u vragen over de informatie uit dit artikel heeft, neem dan gerust contact met mij op via onderstaand e-mailadres. ♦